

İnsanın İradesi ve Kader

İnsanın ilmi, iradesi, sorumluluğu ile kader arasında ilişki kurar. • Konu kapsamındaki temel kavramları, modelleri ve ilişkileri örnekler üzerinden çözümler.

HATIRLAYALIM

- İnsanın ilmi ve iradesi sınırlıdır; Allah'ın ilmi ve iradesi ise sonsuzdur, görünen âlemi ve görünmeyen âlemi (gayb) kuşatır.
- Cüzi irade insana verilen sınırlı tercih alanıdır; külli irade ise Allah'ın her şeyi kapsayan sınırsız dilemesidir.
- İnsan akıl ve iradesiyle yolu seçer, Allah da seçilen davranışı yaratır; Allah'ın önceden bilmesi insanın tercihinin zorlamaz.
- Sorumluluk, yapılan ve yapılması gerekirken terk edilen işlerin hesabını vermektir; irade dışı durumlardan ise insan sorumlu tutulmaz.

1 EŞLEŞTİRME

İfadeleri uygun kavramlarla eşleştiriniz.

e 1. gayb	a) İnsana doğru ile yanlış arasında seçim için verilen sınırlı irade
a 2. cüzi irade	b) Evrendeki her durumu kuşatan Allah'ın sınırsız dilemesi
b 3. külli irade	c) Kişinin kendi tercih ve davranışlarının sonuçlarını üstlenmesi
c 4. sorumluluk	d) Yapılan ve terk edilen işlerden dolayı sorgulanma
d 5. hesap verme	e) Duyularla algılanamayan, bilgisi Allah katında olan görünmeyen âlem

4 BOŞLUK DOLDURMA

Boşlukları kutudaki uygun sözcüklerle doldurunuz.

- batıl** **gücü** **bahane** **cezaya** **kaza** **akıl**
- İnsana verilen ayırt etme gücü hak ile **batıl** arasındaki farkı gösterir.
 - İnsanı dinî emirlere muhatap kılan düşünme yeteneği **akıl**'dır.
 - Bakara suresi 286. ayete sorumluluğun sınırını kişinin **gücü** belirler.
 - Başarısızlığı kadere yüklemek sorumluluktan kaçmak için **bahane** olur.
 - İnsanın iradesiyle yaptığı seçim onu mükâfata ya da **cezaya** götürebilir.

5 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki kartlarda dört durum listelenmiştir. Bu durumların irade ve sorumluluk açısından değerlendirilmesiyle ilgili hangisi yanlıştır?

1. Durum
Saç renginin kumral, göz renginin kahverengi olması	2. Durum
Hangi şehirde ve hangi anne babadan dünyaya geldiği
3. Durum
Kütüphaneden okumak için tarih romanı seçip alması	4. Durum
Sınıf arkadaşına hafta sonu çalışmak için söz vermesi

- A** 1 ve 2 sorumluluk doğurmaz. **B** 3 cüzi irade kapsamındadır.
- C** 2 hesap verme alanına girer. **D** 4 iradeyle üstlenilen görevdir.

6 TABLOYU TAMAMLA

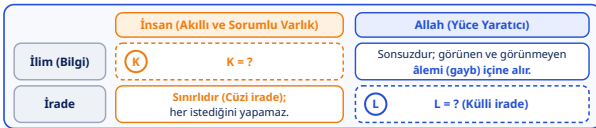
Görseldeki ayet kartlarının vurguladığı ilkeyi ve sorumluluğu yazarak tabloyu tamamlayınız.

1. Kart • İnsan suresi 3. ayet
"... artık o isterse şükreden olur; isterse nankör."	2. Kart • Fussilet suresi 46. ayet
"Kim yararlı iş yaparsa kendi iyiliği için; kötülük işlerse kendi aleyhinedir."
3. Kart • Bakara suresi 286. ayet
"Allah hiçbir kimseyi, gücünün yetmediği bir şeyle yükümlü kılmaz..."	4. Kart • İsra suresi 15. ayet
"... Hiç kimse başkasının günah yükünü üstüne almaz. ..."

Ayet Kartı	Temel İlke	Hatırlattığı Sorumluluk
1. Kart (İnsan 3)	Tercih özgürlüğü	Gösterilen yoldan şükredici olanı seçmek
2. Kart (Fussilet 46)	Davranış-sonuç	İyiliğin lehine, kötülüğün aleyhine olması
3. Kart (Bakara 286)	Güçle sınırlılık	Gücünün yettiği görevleri yerine getirmek
4. Kart (İsra 15)	Bireysel sorumluluk	Kendi hatasını başkasına yüklememek

2 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki şemada insan ile Allah'ın ilim ve irade özellikleri K ve L ile gösterilmiştir. Boş bırakılan K ve L yerlerine hangisi gelmelidir?

- A** K: Gaybı kapsar — L: Sınırlıdır **B** K: Sınırlıdır — L: Sonsuzdur
- C** K: Sonsuzdur — L: Zamanla artar **D** K: Sınırsızdır — L: Gözlemlenebilir

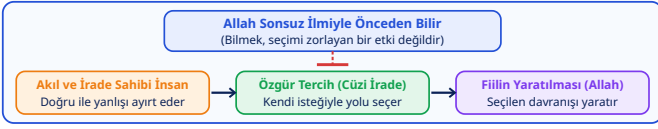
3 DOĞRU MU, YANLIŞ MI?

Doğru ifadelerin D, yanlış ifadelerin Y kutusunu işaretleyiniz.

İnsan bilgisini artırabilir ancak ilmi ve iradesi sınırlıdır.	D ☒ Y ☐
Davranışı seçmek insana, seçilen davranışı yaratmak Allah'a aittir.	D ☒ Y ☐
Cüzi irade Allah'ın sınırsız dilemesini, külli irade insanın seçimini anlatır.	D ☐ Y ☒
Kişi yaptığı işler kadar yapması gerekirken terk ettiği görevlerden de sorumludur.	D ☒ Y ☐
İnsanın nerede dünyaya geleceği kendi cüzi iradesiyle yaptığı seçimlerdendir.	D ☐ Y ☒

7 KISA CEVAP

Görseldeki şemaya göre "Allah ne seçeceğini önceden bildiğine göre seçimim özgür değildir." diyen birinin hatasını açıklayınız.

Bilmek zorlamak değildir; Allah'ın önceden bilmesi insanın özgür seçimini etkilemez.

8 ÇOKTAN SEÇMELİ · DÜŞÜN

Görselde dört öğrencinin karşılaştıkları durumlar karşısındaki sözleri verilmiştir. İslam'ın kader ve sorumluluk anlayışına göre hangi öğrencilerin tutumu doğrudur?

Arda:
Sınav için planlı çalıştım; eksik konuları tamamlayıp sonucun sorumluluğunu üstlendim.

Mert:
Arkadaşımın defterini izinsiz alıp kaybettim; kaderim böyleymiş, benim suçum yok.

Zeynep:
İyi ile kötüyü ayırt edemediğim için yaptığım her tercihin hesabını vereceğimi biliyorum.

Elif:
Ödevimi zamanında yapmadım ama talihim kötü olduğu için düşük puan aldım.

- A Arda ve Zeynep
B Mert ve Elif
C Arda, Mert ve Zeynep
D Mert, Zeynep ve Elif

9 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki vaka kartında sınıf nöbetçisi Kerem'in durumu ve Nahl suresi 93. ayet birlikte verilmiştir. Bu vaka kartından sorumlulukla ilgili çıkarılabilecek en kapsamlı yargı aşağıdakilerden hangisidir?

Vaka: Nöbetçi Öğrencinin Görevi
Görev: Sınıftaki çiçekleri sulamak ve pencereleri ders sonunda kapatmak.
Durum: Görev yapılmadı, çiçekler soldu.
Savunma: "Ben çiçeklere zarar vermedim ki!"

Sorumluluk ve Nahl Suresi 93. Ayet
"... Yapmakta olduklarınızdan dolayı kesinlikle sorgulanacaksınız."
Yapılanlar ve yapılması gereken görevler

- A Kişi doğrudan zarar vermediği durumların sonuçlarından sorumlu tutulamaz.
B Yetki alanındaki bir görevi unutmak hesap verme yükümlülüğünü ortadan kaldırır.
C Sorumluluk yalnız kişinin kendi elleriyle yaptığı yanlış davranışları kapsar.
D İnsan yaptığı işler kadar yapması gerekirken ihmâl ettiği görevlerden de sorumludur.

10 ŞİFRELE KİLEME

İpuçlarındaki kavramları yazınız. Numaralı harflerle insanın cüzi iradesiyle yaptığı seçimi bulunuz.

Gerçeğe uymayan, doğru yolun zıddı olan yanlış yol

Yapılan ve yapılmayan işlerden dolayı sorgulanma: ... verme

Dileme, seçme ve karar verme gücü

Yanlış ve kötü seçimin karşılığı olan yaptırım

Allah'ın görünen ve görünmeyen âlemi kuşatan bilgisi

Doğru ve gerçeğe uygun olan yol

B A T I L
H E S A P
İ R A D E
C E Z A
İ L İ M
H A K

Turuncu kutulardaki harfler yukarıdan aşağıya:
TERCİH

11 SİRALAMA

Görseldeki akış şemasında özetlenen süreci mantıksal sırasına göre 1'den 5'e kadar numaralandırınız.

- 2 Vahiy ve peygamberlerle doğru ile yanlış yolun gösterilmesi
3 İnsanın cüzi iradesini kullanarak bir davranışı seçmesi
1 Allah'ın insana akıl ve irade yeteneği vermesi
5 İnsanın tercih ettiği davranışın sonuçlarından hesaba çekilmesi
4 Allah'ın, insanın tercihine göre seçilen davranışı yaratması

12 KISA CEVAP · DÜŞÜN

Görselde Beled suresi 10. ayet ve İnsan suresi 3. ayet birlikte şemalaştırılmıştır. Ayetlerde geçen "iki yolu göstermek" ve "o isterse" ifadeleri insanın kader karşısındaki konumunu nasıl açıklar?

Beled Suresi 10. Ayet: "Ve ona iki yolu göstermedik mi?"

1. Yol: Şükreden ve Doğru Olmak
Hak yolu seçmek → Mükâfat
(İnsan suresi 3: "... artık o isterse...")

2. Yol: Nankör ve Yanlış Olmak
Batıl yolu seçmek → Ceza ve Sorumluluk
(Seçmek insana, yaratmak Allah'a aittir)

Allah doğru ve yanlış yolu göstermiştir; seçimi insan kendi iradesiyle yapar.

13 AÇIK UÇLU · DÜŞÜN

Görseldeki şemada sorumluluğun iki temel şartı ve sınırı gösterilmiştir. İnsanın ilmi ve iradesi sınırlı olduğu hâlde neden davranışlarından sorumlu tutulduğunu şemadaki kavramlarla açıklayınız.

Sorumluluğun İki Temel Şartı

1. Akıl: Düşünme, öğrenme ve iyiyi kötüyden ayırt etme yeteneği
2. Cüzi İrade: Gösterilen yollardan birini özgürce tercih etme gücü

Sorumluluğun Sınırı (Bakara 286)

Sınır: İnsanın gücü ve tercih alanı
Gücü dahilinde: Seçtiği her davranış
İrade dışı: Doğum yeri, fiziki özellikler

İnsana akıl ve cüzi irade verilmiştir; kişi gücü yettiği seçimlerinden sorumludur.

14 ÇOKTAN SEÇMELİ · DÜŞÜN

Tıp alanındaki çalışmalarla hastalıkların tedavisinde yeni yöntemler keşfedilmiş, ancak canlıların ne zaman doğup öleceği ya da gelecekte hangi olayların yaşanacağı önceden belirlenememiştir. Bu durum insanın ilmi ve iradesi hakkında aşağıdakilerden hangisini kanıtlar?

- A Bilimsel gelişmeler ilerledikçe insanın görünmeyen âlemi de kuşatabileceğini
B İnsanın çalışarak bilgisini artırdığını fakat ilim ve iradesinin sınırlı kaldığını
C Araştırma yapan kişilerin zamanla külli irade alanındaki olayları yönetebileceğini
D İnsanın bilgisinin sınırlı olmasının onu tercihlerinden sorumlu olmaktan çıkardığını